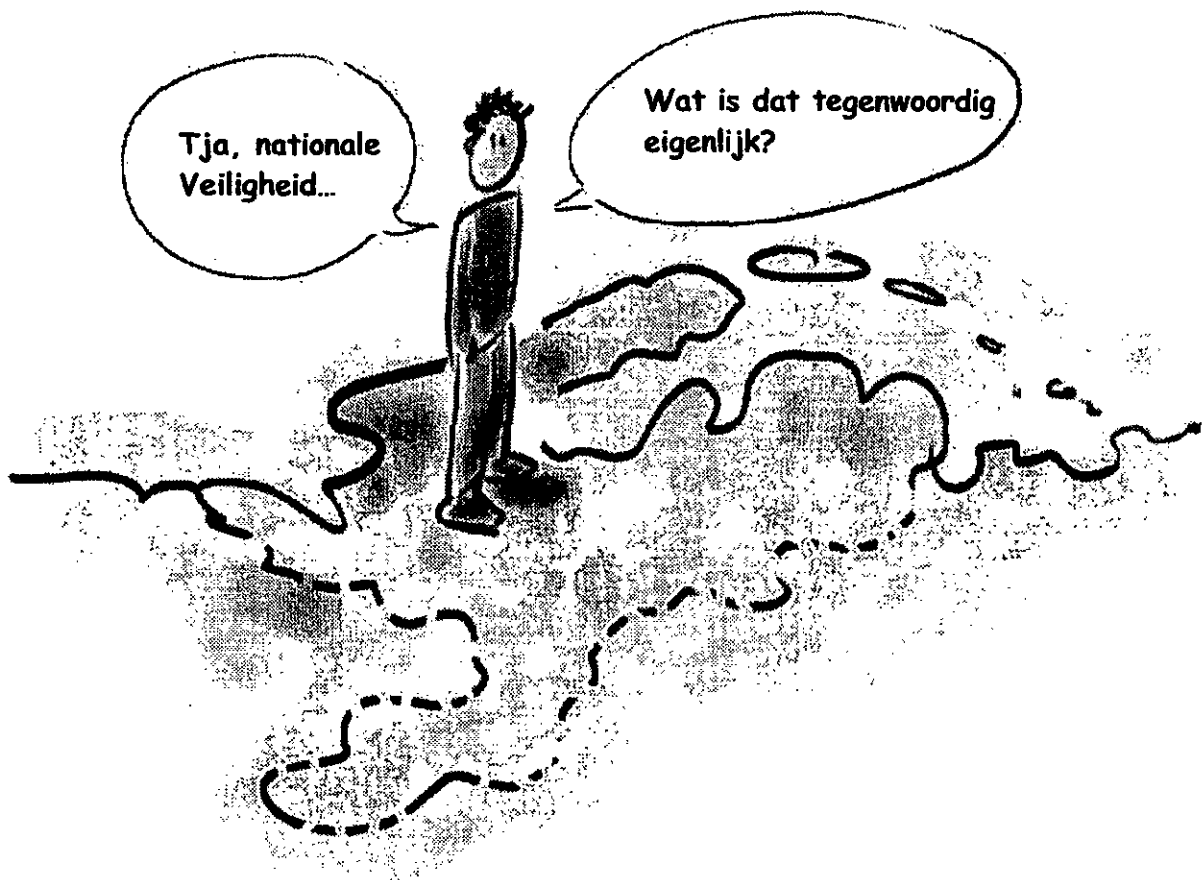

Project Nationale Veiligheid

Geïntegreerde rapportage interdepartementale zelfevaluatie

Verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie)

Intern werkdocument

Datum: 16-05-2006

08082007

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Voorwoord	3
1 Inleiding	4
2 Omschrijving incidentcategorie	6
2.1 Verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie)	6
2.2 Opmerkingen vooraf	7
3 Beleidsproces en beleidsinhoud	8
3.1 Beleidsproces	8
3.2 Beleidsactiviteiten op hoofdlijnen	12
3.3 Aanwezigheid van interdepartementaal beleid	20
<hr/>	
5 Conclusies	33
5.1 Beleid en interdepartementale samenwerking	33
5.2 Kansen en mogelijkheden	35
5.3 Prioritering van kansen en mogelijkheden	36
Bijlage 1: betrokken ministeries	39
Bijlage 2: overzicht van activiteiten ministeries	40

Voorwoord

De status van deze rapportage is een intern werkdocument. De rapportage beschrijft de resultaten van een inventariserend onderzoek naar

1. blinde vlekken in het beleid gericht op het inperken en/of voorkomen van verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie)
2. knelpunten in het interdepartementale beleidsproces dat ten behoeve hiervan wordt ingezet.

De resultaten geven een overzicht van de visies van de betrokken departementen m.b.t. de blinde vlekken en knelpunten. Nadrukkelijk dient hierbij vermeld te worden dat de resultaten soms gebaseerd zijn op de visie van één departement en nog geen gemeenschappelijk beeld weergeven. De rapportage bevat daarom kansen en mogelijkheden voor het versterken van het proactieve beleid.

De komende periode zal in het kader van het project geïnventariseerd worden welke kansen en mogelijkheden voor het versterken van het proactieve beleid opgepakt gaan worden, door wie en hoe. Daarnaast worden de resultaten van het onderzoek gebruikt als bouwstenen bij de ontwikkeling van een strategie voor de Nationale Veiligheid.

De geïntegreerde rapportage is opgesteld op basis van een aantal departementale zelfevaluaties en collegiale toetsen. In bijlage 1 treft u een overzicht welke departementen hebben bijgedragen aan het onderzoek.

De rapportage wordt niet gepubliceerd. Wel kan deze als intern werkdocument worden aangevraagd door de medewerkers van de departementen die betrokken zijn bij dit vervolgtraject en/of hebben bijgedragen aan het onderzoek. Aanvragen kunt u sturen aan het secretariaat van het Project Nationale Veiligheid.

Meer informatie over het onderzoek is opgenomen in een informatiebrochure met als titel: "Project Nationale Veiligheid: Achtergrondinformatie bij de interdepartementale zelfevaluatie en collegiale toets". Ook deze brochure kunt u aanvragen bij het secretariaat van het Project Nationale Veiligheid.

Secretariaat Project Nationale Veiligheid
Mw. A. de Jong-Tokman
Fluwelen Burgwal 56
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

070-426 6699
Anna.Jong@minbzk.nl

08082007

1 Inleiding

Tot een paar jaar geleden waren binnenlandse en buitenlandse veiligheid twee heel verschillende dimensies van hetzelfde thema.¹ In de afgelopen periode is ons land echter geconfronteerd met een aantal dreigingen, dat duidelijk heeft gemaakt dat sprake is van een toenemende verwevenheid tussen binnen- en buitenlandse veiligheid. Hierbij kan worden gedacht aan de opkomst van het internationale terrorisme, de verspreiding van CBRN-wapens, pandemieën, klimaatverandering en afnemende energievoorzieningszekerheid. Globalisering – onder andere in de vorm van open grenzen en vervaging van de betekenis van plaats en tijd – heeft ertoe geleid dat buitenlands veiligheidsbeleid meer dan ooit van invloed is op de binnenlandse veiligheid, terwijl het omgekeerde ook het geval is. Tegen deze achtergrond is de begripsvorming rondom 'nationale veiligheid' op gang gekomen.

Naar aanleiding van enkele vooronderzoeken – waaruit is gebleken dat het beleid op het gebied van nationale veiligheid te repressief, ad hoc en gefragmenteerd is – heeft de stuurgroep Nationale Veiligheid besloten een vervolgonderzoek in te stellen waarbij interdepartementaal en proactief beleid centraal moet staan. Als uitgangspunt voor dit onderzoek gelden negen dreigingen met daaraan gekoppelde incidentcategorieën. Hieronder volgt een overzicht van deze dreigingen met bijbehorende incidentcategorieën.

Klasseke dreigingen	Incidentcategorieën
1. Aantasting van de internationale vrede en veiligheid 2. CBRN 3. Terrorisme 4. Internationaal georganiseerde criminaliteit	<ul style="list-style-type: none"> • Falende staten • Risicolanden • Verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie) • Catastrofaal terrorisme • Radicalisering • Toenemende verwevenheid onder- en bovenwereld • Wereldwijde handel in drugs
Sociaal-economische dreigingen 5. Sociale kwetsbaarheid 6. Digitale onveiligheid 7. Economische onveiligheid	Incidentcategorieën <ul style="list-style-type: none"> • Toenemende (interetnische) spanningen en afnemend burgerschap • Digitale verlamming • Aantasting van de sociale zekerheid • Extreme schaarste van energiedragers en grondstoffen
Natuurlijke dreigingen 8. Klimaatverandering en natuurrampen 9. Pandemieën	Incidentcategorieën <ul style="list-style-type: none"> • Toenemend overstromingsrisico • Toenemende kans op extreme droogte/hitte • Plaagorganismen • Pandemieën van reeds bekende ziekten • Zoonosen

¹ Zie ook de Wijk & Taxopeus, Hoe binnen- en buitenlandse veiligheid verweven zijn, in: *Internationale Spectator*, 2005

Het onderzoek heeft het karakter van een zelfevaluatie met daarop volgend een collegiale toets. Het onderzoek is concreet gericht op:

1. het identificeren van blinde vlekken in het op proactie gerichte beleid ten aanzien van de gekozen incidentcategorieën;
2. het achterhalen van knelpunten in het interdepartementale beleidsproces dat ten behoeve hiervan wordt ingezet;
3. het creëren van inzicht in de wijze waarop met deze blinde vlekken en knelpunten kan worden omgegaan.

De voorliggende geïntegreerde rapportage heeft betrekking op de incidentcategorie 'verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie)' en is het resultaat van drie departementale zelfanalyses en enkele collegiale toetsen. De zelfanalyses zijn verricht door de Ministeries van BZ, Defensie en BZK (zie bijlage 1 voor een totaaloverzicht van zelfevaluaties en collegiale toetsen). Van de departementale zelfanalyses zijn separaat rapportages beschikbaar.

Leeswijzer

De voorliggende rapportage is als volgt opgebouwd:

- in hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de omschrijving van de incidentcategorie 'verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie)'
- in hoofdstuk 3 wordt uiteengezet welke beleidsactiviteiten worden uitgevoerd en welke interdepartementale samenwerkingsrelaties aanwezig zijn

- in hoofdstuk 5 worden de conclusies beschreven.

De rapportage wordt afgerond met twee bijlagen:

- in bijlage 1 wordt een overzicht weergegeven van de betrokken ministeries en de aard van hun bijdrage aan dit onderzoek
- in bijlage 2 is een overzicht weergegeven van de activiteiten van de betrokken ministeries in het kader van het inperken en/of voorkomen van verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie).

2 Omschrijving incidentcategorie

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de omschrijving van de incidentcategorie 'verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie)'. Daarnaast wordt stilgestaan bij enkele opmerkingen vooraf. Beide paragrafen kunnen worden gezien als de achtergrond waartegen de resultaten van het onderzoek moeten worden beschouwd.

2.1 Verspreiding van CBRN-wapens (proliferatie)²

CBRN is een term die wordt gehanteerd voor stoffen of agentia van chemische, biologische, radiologische en nucleaire aard. Deze agentia kunnen worden gebruikt in wapens, die grote aantallen slachtoffers kunnen veroorzaken. Dergelijke wapens worden CBRN- of massavernietigingswapens genoemd. Voor het ontwikkelen van deze wapens is relatief hoogwaardige kennis vereist en daarnaast is het noodzakelijk te beschikken over de benodigde stoffen en materialen. Het verwerven van kennis en het verwerven van de benodigde materialen vindt vaak in geïndustrialiseerde landen plaats waar hoogwaardige technologie voorhanden is. Een groot deel van de benodigde agentia en technologieën kennen een legale (civiele) toepassing in tal van sectoren en zijn in meer of mindere mate vrij verkrijgbaar op de Nederlandse of Europese markt. Dit worden ook wel 'dual use' stoffen en technologieën genoemd.

In het project Nationale Veiligheid is de incidentcategorie die uit het hiervoor beschreven risico voortvloeit gedefinieerd als 'verspreiding van CBRN-wapens'. In de voorliggende rapportage wordt gesproken van proliferatie. Het inperken en/of voorkomen van proliferatie heeft in dit kader betrekking op het tegengaan van ongeoorloofde verwerving van CBRN-agentia, misbruik van kennis hieromtrent, het tegengaan van verspreiding van noodzakelijke materialen en technologieën (voor zover niet civiel toegepast) en het tegengaan van verspreiding van al gefabriceerde wapens. Het voorkomen van aanslagen met CBRN-wapens behoort nadrukkelijk niet tot de incidentcategorie.

Er zijn aanwijzingen dat proliferatie de afgelopen jaren is toegenomen.³ Recente uitspraken van Noord-Korea en de ontwikkelingen inzake het nucleaire dossier van Iran onderstrepen het belang van adequaat optreden tegen proliferatie.⁴ Proliferatie neemt niet alleen toe als gevolg van een toename van het aantal staten dat zich bezighoudt met proliferatie. De opkomst van wat wel het 'catastrofale' terrorisme wordt genoemd, rechtvaardigt de vrees dat een toenemend aantal terroristen (die behoren tot de groep van de zogenaamde niet-staatelijke actoren) tracht CBRN-wapens of grondstoffen hiervoor te bemachtigen. Gezien het voorgaande, is een sterk non-proliferatieregime een absolute noodzaak.

² Deze beschrijving is gebaseerd op 1) de bijdragen die verschillende deskundigen in het voortraject van het onderzoek hebben geleverd, 2) aanvullende literatuur, en 3) opmerkingen van de bij de zelfevaluaties betrokken ministeries.

³ Zie E. Bakker, Proliferatie van kernwapens op lange termijn; noodzaak van een nieuw regime, in: *Internationale Spectator*, 2006, nr. 1, p. 9

⁴ Zie A.J. Boekestijn, Iran en de bom; bewijs, motieven en aanpak, in: *Internationale Spectator*, 2006, nr. 1, p. 37

De mislukte toetsingsconferentie van het nucleaire non-proliferatie verdrag (NPV) in mei 2005 illustreert echter dat het non-proliferatieregime wankel is.

Hoewel informatie hierover beperkt beschikbaar is, lijkt er zich dus een toenemend aantal 'vragers' te manifesteren, waar het gaat om CBRN-agentia en de voor het ontwikkelen van wapens noodzakelijke materialen en technologieën. Het belang van het bewaken en beveiligen van CBRN-agentia en –kennis in zowel binnen- als buitenland moet dan ook in dit licht worden gezien. Onvoldoende aandacht hiervoor vormt een groot risico. Zo ligt in de voormalige Sovjet-Unie nog veel CBRN-agentia en materiaal opgeslagen op soms slecht beveiligde locaties.

Gezien het bovenstaande, kan worden gesteld dat het inperken en/of voorkomen van proliferatie zich op hoofdlijnen op twee aangrijpingspunten kan richten, namelijk de vraag- en aanbodzijde:

- de vraagzijde: er zijn staten, groeperingen en/of individuen die CBRN-agentia, materialen, technologieën en/of al gefabriceerde wapens willen bemachtigen
- de aanbodzijde: er zijn staten, groeperingen en/of individuen die CBRN-wapens produceren en bereid zijn deze te verspreiden c.q. te verkopen, terwijl er tevens bedrijven en instellingen zijn die ongewild kunnen meewerken aan proliferatie, zowel door middel van diefstal als door middel van verkoop onder valse voorwendselen (civiel gebruik).

In deze rapportage staat met name de aanbodzijde centraal, aangezien de vraagzijde zit verweven in andere incidentcategorieën die in andere rapportages worden behandeld. Hierbij kan worden gedacht aan radicalisering, catastrofaal terrorisme, risicolanden en/of falende staten. Het gaat dan om het voorkomen dat staten, groeperingen en/of individuen ontstaan die 'ambities' op het gebied van proliferatie hebben.

2.2 Opmerkingen vooraf

In de eerste plaats kan er ten aanzien van de dreiging CBRN een onderscheid worden gemaakt in drie domeinen:

1. proliferatie (inclusief verwerving) door statelijke actoren
2. proliferatie (inclusief verwerving) door niet-statale actoren
3. bestrijden van de gevolgen van een aanslag en/of ongeluk met CBRN-wapens en/of stoffen.

In de voorliggende rapportage wordt ingegaan op de eerste twee domeinen. De gevolgbestrijding – die onder de coördinerende verantwoordelijkheid van het Ministerie van BZK valt – is *vanzelfsprekend een essentieel onderdeel van het totale beleid, maar valt buiten de afbakening van het onderzoek, aangezien het onderzoek zich richt op proactie.*⁵

De tweede opmerking heeft betrekking op het gebruik van definities. In deze rapportage wordt vooral gesproken van 'proliferatie', maar incidenteel kan ook de term 'verspreiding van CBRN-wapens' worden gebruikt. Beide termen betekenen in dit verband hetzelfde: het gaat om het handelen in CBRN-agentia, expertise en/of wapens met het doel een CBRN-wapen te verwerven.

⁵ Zie ook de *Voortgangsrapportage CBRN 2005* van het Ministerie van BZK en de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb).

3 Beleidsproces en beleidsinhoud

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de interdepartementale samenwerkingsrelaties in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie. De hoofdvraag hierbij is welke ministeries vanuit welke rol betrokken zijn bij het proactieve beleid. Daarnaast wordt beschreven welke beleidsactiviteiten in dit kader worden verricht en in welke mate deze voortvloeien uit vastgesteld interdepartementaal beleid.

Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd:

- in paragraaf 1 wordt een overzicht gegeven van het interdepartementale beleidsnetwerk dat bij het inperken en/of voorkomen van proliferatie betrokken is
- in paragraaf 2 wordt op hoofdlijnen ingegaan op de beleidsactiviteiten die proactief uitwerken op het inperken en/of voorkomen van proliferatie
- in paragraaf 3 wordt aangegeven in welke mate er vastgesteld interdepartementaal beleid aanwezig is dat richting geeft aan de beleidactiviteiten en de samenwerking.

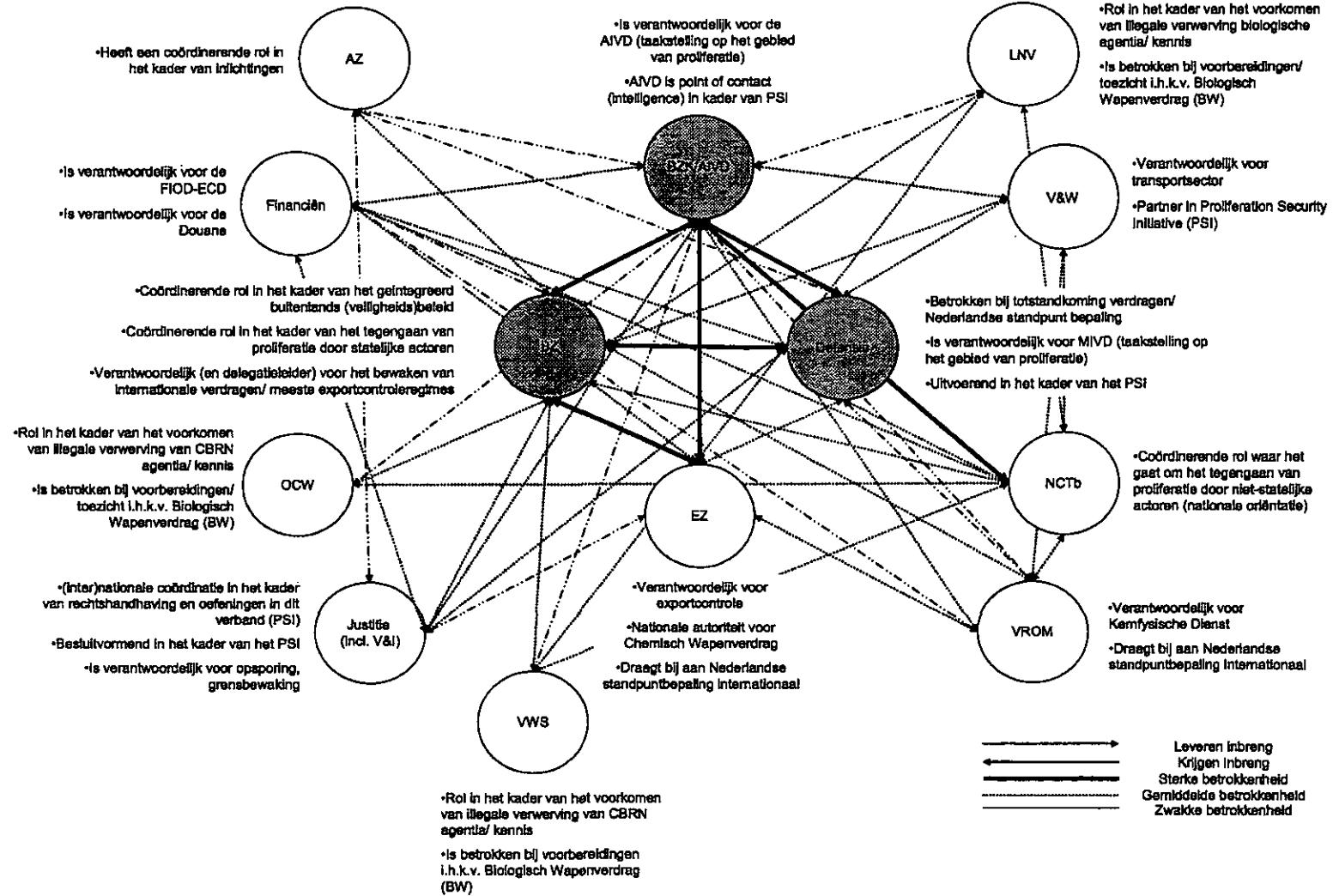
3.1 Beleidsproces

Het inperken en/of voorkomen van proliferatie is geen opgave die door één ministerie (succesvol) kan worden volbracht. Er werken verschillende ministeries vanuit uiteenlopende rollen samen aan het proactieve beleid op dit gebied. Het onderscheid tussen proliferatie van *statelijke en niet-statelijke actoren* is in dit kader van belang. In deze paragraaf wordt in beeld gebracht hoe deze samenwerking eruit ziet.

In figuur 1 op hiernavolgende pagina wordt weergegeven welke ministeries in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie met elkaar samenwerken. De 'gekleurde' ministeries zijn de ministeries die de zelfevaluatie hebben uitgevoerd en dus de kans hebben gehad de interdepartementale samenwerking te beschrijven. In de kern van het netwerk staan de ministeries die op basis van het onderzoek kunnen worden aangemerkt als de ministeries die beleidsmatig het sterkst betrokken zijn.

Figuur 1 : Interdepartementale samenwerking in het kader van het beperken en/of voorkomen van proliferatie

Beschrijving Interdepartementale samenwerking

Bij het beschrijven van de interdepartementale samenwerking in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie is het – zoals eerder aangegeven – van belang een onderscheid te maken tussen het tegengaan van proliferatie door statelijke actoren en het tegengaan van proliferatie door niet-statale actoren (in de huidige tijdsgeest veelal terroristen/ terroristische organisaties). Uit het onderzoek is namelijk duidelijk naar voren gekomen dat het karakter van het beleidsnetwerk rondom deze twee gebieden verschilt. Het verschil is vooral gelegen in de actor die een centrale rol speelt in het proactieve beleid. Wanneer het gaat om het inperken en/of voorkomen van proliferatie door statelijke actoren heeft het Ministerie van BZ – in het kader van zijn verantwoordelijkheid voor het geïntegreerd buitenlands (veiligheids)beleid – een leidende rol. Daarnaast is het Ministerie van BZ in de meeste exportcontroleregimes (uitgezonderd het Wassenaar Arrangement) delegatieleider en zou vanuit dat oogpunt de eerstverantwoordelijke voor exportcontroleregimes kunnen worden genoemd. Wanneer het gaat om het inperken en/of voorkomen van niet-statale actoren heeft de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) – in het kader van haar verantwoordelijkheid voor het tegengaan van terrorisme – een leidende rol (waarbij sprake is van een sterk nationale oriëntatie). De NCTb en zijn medewerkers vallen onder de verantwoordelijkheid van de Ministers van Justitie en BZK. Uit het onderzoek blijkt overigens dat de rol van de betrokken actoren (BZ, NCTb) zich veelal niet beperkt tot één van de 'proliferatiegebieden', maar zich uitstrekt over de beide terreinen (dit geldt met name voor het Ministerie van BZ).

Het Ministerie van Defensie is sterk betrokken bij het proactieve beleid, zowel waar het gaat om het tegengaan van proliferatie door statelijke – als niet-statale actoren. De rol vloeit voort uit de verantwoordelijkheid voor de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD), die Inlichtingen vergaart over internationale en nationale verwervingspogingen op CBRN-gebied. Daarnaast is het Ministerie van Defensie nauw betrokken bij de Nederlandse standpuntbepaling in internationaal verband en heeft het Ministerie een uitvoerende verantwoordelijkheid in het kader van het Proliferation Security Initiative (PSI). Het Ministerie van BZK is ook sterk betrokken bij het proactieve beleid op beide terreinen. Deze rol vloeit vooral voort uit de verantwoordelijkheid voor de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), die op het gebied van inlichtingen een belangrijke rol speelt. De inlichtingenvergaring op het gebied van proliferatie vloeit voort uit de taakstelling, zoals vastgelegd in artikel 6 van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (Wiv 2002, zie ook paragraaf 3.2.2.). Daarnaast is de AIVD officieel 'point of contact' waar het de inlichtingenvergaring in het kader van het PSI betreft. Tot slot komt uit het onderzoek naar voren dat het Ministerie van EZ sterk betrokken is bij het inperken en/of voorkomen van proliferatie. Het Ministerie van EZ is verantwoordelijk voor de exportcontrole (en daarmee uitvoerder van de controleregimes), is autoriteit voor het Chemisch Wapenverdrag (CW) en draagt als gevolg hiervan bij aan standpuntbepaling in internationaal verband. Exportcontrole en exportcontroleregimes zijn belangrijke instrumenten in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie.

Naast de hierboven genoemde sterk betrokken ministeries en de NCTb, is er nog een groot aantal andere ministeries in meer of mindere mate betrokken bij het proactieve beleid. De Ministeries van LNV, VROM en VWS zijn betrokken vanuit hun expertise op het gebied van CBRN-agentia en daarnaast vanuit hun (systeem)verantwoordelijkheid voor specifieke sectoren. In de landbouw, maar bijvoorbeeld ook in de medische sector heeft men de beschikking over CBRN-agentia, hetgeen beveiliging ook noodzakelijk maakt.

Daarnaast zijn de Ministeries van LNV en VWS toezichhouder in het kader van de Uitvoeringswet voortvloeiende uit het Biologisch Wapenverdrag (BW) (zie ook paragraaf 3.2.1.) en is het Ministerie van VROM verantwoordelijk voor de Kernfysische dienst. Gezien het belang van het beveiligen van CBRN-agentia – maar zeker ook van kennis op CBRN-gebied – is ook de betrokkenheid van het Ministerie van OCW van belang. Het gegeven dat onderzoeksinstituten en onderwijsinstellingen autonome instellingen zijn, neemt niet weg dat het Ministerie van OCW een faciliterende rol speelt in het kader van de beveiliging.

Naast de ministeries die een systeemverantwoordelijkheid hebben ten aanzien van chemische, biologische, radiologische en/of nucleaire sectoren, zijn er ook ministeries die in het kader van het tegengaan van proliferatie een rol hebben die zich uitstrekt over het totale CBRN-domein, maar zich wel concentreert op bepaalde fasen van het verspreidingsproces. Het gaat hierbij om de Ministeries van V&W, Financiën en Justitie. Gezien voor verspreiding van CBRN-agentia/wapens en hun overbrengingsmiddelen transport noodzakelijk is, is ook het Ministerie van V&W betrokken bij het proliferatievraagstuk. Het gaat hierbij echter om de algemene beveiliging van transport over land, zee of in de lucht en niet specifiek om beveiliging in het kader van proliferatie. Het Ministerie van Financiën is (beleidsmatig) verantwoordelijk voor de Douane en FIOD-ECD. Dit zijn twee diensten die een belangrijke rol spelen in het kader van het tegengaan van proliferatie. Voor de beide diensten geldt dat zij hun taken voor uiteenlopende ministeries uitvoeren. Toezicht en handhaving met betrekking tot strategische goederen (waaronder CBRN-wapens en hun overbrengingsmiddelen) wordt in opdracht van het Ministerie van EZ uitgevoerd. Het Ministerie van Justitie is verantwoordelijk voor de daadwerkelijke (strafrechtelijke) handhaving en opsporing in het kader van proliferatie. De afweging wel of niet in te grijpen in bijvoorbeeld transportbewegingen is altijd een verantwoordelijkheid van de Minister van Justitie.

Het Ministerie van AZ is het minst betrokken in het kader van het inperken en/of voorkomen van verspreiding van CBRN-wapens. De rol van dit ministerie heeft vooral betrekking op de coördinerende verantwoordelijkheid in het kader van de inlichtingenvergaring. Op het moment dat meer dan één inlichtingendienst bij de inlichtingenvergaring betrokken is, heeft het Ministerie van AZ een coördinerende rol. De Minister-president stelt in overeenstemming met de betrokken Ministers het Aanwijzingsbesluit op. Hierin staan ten behoeve van de inlichtingenvergaring door de AIVD en MIVD onderwerpen van onderzoek omschreven die andere landen betreffen.

Een groot deel van de genoemde ministeries 'ontmoet' elkaar in het interdepartementaal afstemmingsoverleg CBRN waaraan de Ministeries van BZ, BZK (ook AIVD), Defensie, Justitie, LNV, V&W, VROM, VWS, AZ en de NCTb deelnemen. Naast dit overleg op werkvloemniveau is er onder voorzitterschap van de NCTb een stuurgroep CBRN-terrorisme waarin op het niveau van DG's en/of commandanten de Ministeries van BZ, Defensie, BZK, Justitie, V&W, Financiën, VROM en LNV deelnemen.⁶

⁶ De stuurgroep CBRN-rampenbestrijding onder voorzitterschap van het Ministerie van BZK wordt hier – gezien de scope van het onderzoek – buiten beschouwing gelaten.

3.2 Beleidsactiviteiten op hoofdlijnen

Waar in de vorige paragraaf de rollen/verantwoordelijkheden van de bij het proactieve beleid betrokken ministeries centraal hebben gestaan, gaat deze paragraaf in op de hoofdlijnen van de beleidsactiviteiten waarmee invulling wordt gegeven aan deze rollen/verantwoordelijkheden. Allereerst wordt aandacht besteed aan de verhouding tussen internationaal en nationaal beleid (paragraaf 3.2.1.). Vervolgens wordt ingegaan op de beleidsactiviteiten die worden verricht in het kader van het inperken en/of voorkomen van verspreiding van CBRN-wapens (paragraaf 3.2.2.). De inhoud van deze paragraaf is zowel gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek als op een aanvullende documentenstudie.

3.2.1 Verhouding internationaal – nationaal beleid

Verspreiding/verwerving van CBRN-wapens (proliferatie) – zowel statelijk als niet-staatelijk – is een internationaal veiligheidsrisico. In de studie van de 'High level panel on threats, challenges and change' van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties (VN) wordt proliferatie aangemerkt als één van de vijf voornaamste bedreigingen voor de collectieve veiligheid.⁷ In het rapport van de Secretaris-Generaal dat enkele maanden na de studie volgde, is het tegengaan van proliferatie aangemerkt als een noodzaak om in 'larger freedom' te leven.⁸ Het mag dan ook niet verwonderlijk zijn dat proliferatie in internationaal verband een belangrijk thema is. Deze constatering heeft zeker ook betrekking op het niveau van de Europese Unie. In de Europese Veiligheidsstrategie wordt proliferatie gezien als één van de vijf voornaamste dreigingen waarmee Europa te kampen heeft.⁹ In de Europese Veiligheidsstrategie wordt aangegeven dat de EU onder andere op het gebied van proliferatie:

- actiever wil zijn (preventieve betrokkenheid)
- beter berekend wil zijn op haar taak, ook waar het gaat om het inperken en/of voorkomen van proliferatie
- een coherent gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid wil voeren
- wil samenwerken in multilateraal verband.

Mede als uitvloeisel van de Europese Veiligheidsstrategie heeft de Europese Raad een strategie geformuleerd voor het tegengaan van proliferatie van CBRN- of massavernietigingswapens.¹⁰ De strategie gaat uit van een multilaterale en geïntegreerde aanpak, waarbij de nadruk is gelegen op het binden van staten door verdragen, het handhaven van deze verdragen, het versterken van de (inter)nationale exportcontroleregimes en wanneer nodig het toepassen van sancties en in het uiterste geval het gebruik van geweld.

---

⁷ UN: High-Level Panel on Threats, Challenges and Change; *A more secure world: our shared responsibility* (General Assembly, A/59/565), 29 november 2004, p. 39-47

⁸ UN: General Assembly; *In larger freedom; towards development, security and human rights for all*, 21 maart 2005, p. 28-29

⁹ Europese Raad, *Europese Veiligheidsstrategie; een veilig Europa in een betere wereld*, 2003, p. 5

¹⁰ European Council, *EU strategy against the proliferation of weapons of mass destruction*, 2003

Aangezien het inperken en/of voorkomen van proliferatie in eerste aanleg een multilaterale aangelegenheid is, is het van belang aandacht te besteden aan het zogenaamde non-proliferatieregime. Het non-proliferatieregime kan worden gezien als "...een stelsel van verdragen, afspraken, gedragspraktijken, organisaties en normen."¹¹ Het regime heeft vooral betrekking op nucleaire non-proliferatie, aangezien hier van oudsher de meeste dreiging vanuit gaat. Het non-proliferatieregime bestaat op hoofdlijnen uit de volgende onderdelen.¹²

Verdragen en gerelateerde organisaties

- Het *Non-Proliferatie Verdrag (NPV)* wordt gezien als hoeksteen van het regime, dat sinds 1970 van kracht is. Het NPV is in feite een afspraak tussen de zogenaamde have's (kernwapenstaten) en have not's: de have not's streven geen nucleaire wapens na in ruil voor technische bijstand bij de opbouw van hun civiele nucleaire industrie en de belofte van de kernwapenstaten dat zij zullen ontwapenen. Het *Internationaal Agentschap voor Atoomenergie (IAEA)* controleert door middel van inspecties de naleving van het NPV (verificatie).
- Het *Comprehensive Nuclear-Test-Ban-Treaty (CTBT)* legt de deelnemende landen technische beperkingen op en veroordeelt kernproeven als gevolg waarvan sancties tegen (deelnemende) landen die het verdrag overtreden mogelijk zijn. Toezicht (verificatie) hierop vindt plaats door de 'Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty Organization' (CTBTO). Het CTBT is nog niet in werking getreden en maakt nog geen onderdeel uit van het internationale recht, omdat er sprake is van onvoldoende 'Annex 2' ratificaties.
- Het *Biologisch Wapenverdrag (BW)* verbiedt partijen biologische en toxinewapens te ontwikkelen, bezitten, produceren en naar derde staten te produceren.
- Het *Chemisch Wapenverdrag (CW)* verbiedt ontwikkeling, aanmaak, opslag, doorvoer en gebruik van chemische strijdmiddelen. De *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW)* is belast met de uitvoering van het Chemisch Wapenverdrag.
- *Resolutie 1540* van de Veiligheidsraad van de VN is een reactie op de groeiende dreiging van niet-statelijke actoren op het gebied van proliferatie. De resolutie verbiedt staten om niet-statelijke actoren te helpen bij het verkrijgen van CBRN-wapens en overbrengings-technologie en -middelen.

Instrumenten

- Ten behoeve van het opruimen van de *nucleaire en chemische erfenis van de voormalige SovjetUnie* zijn in internationaal verband diverse afspraken gemaakt.
- Het *Proliferation Security Initiative (PSI)* is een van oorsprong Amerikaans initiatief dat vrijwillig wordt ondersteund door 60 staten en gericht is op het onderscheppen van transporten van CBRN-wapens over land, zee of in de lucht. De EU heeft expliciet aangegeven dit initiatief te ondersteunen¹³.

¹¹ Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV), *Het nucleaire non-proliferatieregime; het belang van een geïntegreerde en multilaterale aanpak*, 2006, p. 7

¹² Deze opsomming is gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek en een aanvullende documenten-studie. Met name het rapport van AIV (noot 6) is hierbij gebruikt.

¹³ Zie het verslag van de Raad van Externe Betrekkingen, 17 mei 2004

- Er zijn verschillende exportcontroleregimes die bijdragen aan het tegengaan van proliferatie:
  - de *Nucleair Suppliers Group (NSG)* voorziet in exportcontroles op de levering van nucleaire en nucleair gerelateerde goederen aan niet-kernwapenstaten: 45 landen, waaronder Nederland, hebben in dit kader afgesproken dat men elkaar informeert over afwijzingen van exportvergunningen (consultatieplicht, die overigens voor meer regimes en binnen de EU geldt)
  - De *Australië Groep (AG)* is een overleg tussen geïndustrialiseerde landen gericht op het door middel van exportcontroles tegengaan van verspreiding van chemische en biologische wapens
  - Het *Missile Technology Control Regime (MTCR)* is een stelsel van afspraken tussen geïndustrialiseerde landen over de uitvoer van apparatuur en onderdelen voor overbrengingsmiddelen voor CBRN-wapens alsmede relevante technologie
  - Het *Wassenaar Arrangement (WA)* is een stelsel van afspraken tussen de NAVO-lidstaten, Rusland en enkele Oost-Europese landen gericht op het inzichtelijk maken van wapentransporten en het voorkomen van wapenaccumulaties.¹⁴

Uit het onderzoek komt naar voren dat – zie hiervoor ook de vorige paragraaf – het Ministerie van BZ een leidende rol speelt in het kader van de Nederlandse bijdrage aan de verdragen en de hieraan gerelateerde organisaties (delegatieleider). Ook het Ministerie van Defensie is bij een groot aantal onderwerpen betrokken. Afhankelijk van het soort verdrag of instrument zijn andere ministeries betrokken. Zo zijn de Ministeries van LNV en VWS betrokken bij het internationale overleg over het Biologisch Wapenverdrag en is het Ministerie van EZ intensief betrokken waar het exportcontroleregimes betreft. In de volgende paragraaf wordt uitgewerkt met welke activiteiten de betrokken ministeries invulling geven aan hun rol en hoe deze activiteiten passen in het geheel van proactief beleid.

3.2.2 Beleidsactiviteiten op hoofdlijnen¹⁵

Om de beleidsactiviteiten inzichtelijk te maken, is in het onderzoek een indeling gemaakt in verschillende fasen van het beleidsproces:

- de fase van beleidsvoorbereiding waarin kennis en informatie over de achtergronden bij proliferatie wordt verzameld (onderzoek) en in kaart wordt gebracht wat de aard en de omvang van proliferatie is (risicoanalyses)
- de fase beleidsontwikkeling die gericht is op het ontwikkelen van acties, standpunten, e.a. die bijdragen aan het inperken en/of voorkomen van proliferatie
- de fase beleidsuitvoering waarin uitvoering wordt gegeven aan wat ontwikkeld is in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie
- de fase beleidsevaluatie waarin wordt gekeken naar de resultaten/ effecten van het beleid met betrekking tot het inperken en/of voorkomen van proliferatie.

¹⁴ Het Wassenaar Arrangement heeft dus niet specifiek betrekking op proliferatie, maar is gericht op geavanceerde wapensystemen.

¹⁵ In bijlage 2 vindt u een opsomming van de beleidsactiviteiten die door de betrokken ministeries worden uitgevoerd in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie.

Onderzoek en risicoanalyses

Er wordt op verschillende manieren inzicht verkregen in achtergronden bij - en ontwikkelingen in de productie van en handel in CBRN-wapens. Activiteiten op dit gebied worden relatief onafhankelijk van internationale verbanden uitgevoerd, hoewel deze wel input opleveren voor de Nederlandse standpuntbepaling c.q. inbreng in internationale verbanden. Het verkrijgen van inzicht verloopt primair via twee soorten activiteiten: onderzoek en risico- of dreigingsanalyses. Het eerste kanaal wordt in opdracht van de Ministeries van BZ en Defensie verzorgd door externe instituten als Clingendael, TNO en de Adviescommissie Internationale Vraagstukken (AIV), terwijl de inlichtingendiensten van de Ministeries van Defensie (MIVD) en BZK (AIVD) zowel input leveren voor het eerste – als tweede kanaal.

Het onderzoek dat door TNO wordt verricht, is technisch van aard en gericht op onder andere ontwikkelingen in CBRN-agentia en wapens, maar ook op de mogelijkheden om CBRN-agentia en/of wapens van afstand te detecteren. Het onderzoek dat door Clingendael en (eventuele) andere wetenschappelijke instellingen wordt verricht, is meer gericht op achtergronden en trends op het gebied van proliferatie. De inlichtingendiensten AIVD en MIVD verrichten concreter fenomeenonderzoek naar proliferatie en proliferatienetwerken (statelijk en niet-statelijk) in binnen- en buitenland. De afstemming tussen de beide diensten is – voor wat betreft de ‘buitenlandtaak’ – geregeld in het Aanwijzingsbesluit 2006 van de Minister-president. In het Aanwijzingsbesluit worden voor het betreffende jaar prioriteiten gesteld per land en regio. Hierover vindt overleg plaats tussen de Ministeries van AZ, BZK, Defensie, BZ en waar nodig ook EZ en Justitie. Tot slot heeft ook de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) onderzoek gedaan naar proliferatie (van nucleaire wapens). Dit onderzoek had het karakter van beleidsadvies en is begin 2006 afgerond.¹⁶

Risicoanalyses zijn gericht op het in kaart brengen van de aard en omvang van proliferatie en concrete verwervingspogingen. De AIVD levert informatie en kennis die belangdragers en samenwerkingspartners in staat stellen maatregelen te nemen. De taak van de AIVD op dit gebied vloeit voort uit de taakstelling van de dienst op het gebied van inlichtingenvergaring buitenland en op de taakstelling waar het gaat om het beschermen van de democratische rechtsorde. De Ministeries van BZ, Defensie en EZ zijn de voornaamste afnemers van de AIVD waar het gaat om informatie en kennis over proliferatie door statelijke actoren, terwijl de NCTb een voornamelijk afnemer is in het kader van proliferatie door niet-statelijke actoren. De AIVD weegt ten behoeve van de informatie-verschaffing belangen, dreigingen en weerstandsvermogen af. Behalve onderzoek en risicoanalyses attendeert de AIVD relevante bedrijven en instellingen van hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek op de proliferatierisico's van hun activiteiten. Dit doet de dienst in het kader van zijn beveiligingsbevorderende taak (zoals genoemd in art. 6 van de Wiv 2002). De MIVD genereert eveneens 'voorspellend vermogen' in het kader van proliferatie en verschaft dit aan behoeftezoekers, zodat het treffen van maatregelen mogelijk is. De MIVD richt zich meer dan de AIVD op het aandachtsgebied van de overbrengingsmiddelen en/of 'weaponisation' (implosietechnieken, e.a.). Het tijdig onderkennen van transnationale en nationale verwervingspogingen is het voornaamste doel van de inlichtingenvergaring.

¹⁶ Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV), *Het nucleaire non-proliferatieregime; het belang van een geïntegreerde en multilaterale aanpak*, 2006

Naast de inlichtingendiensten verrichten ook de operationele diensten – het gaat dan vooral om de FIOD-ECD en de Douane – risicoanalyses. Deze risicoanalyses vinden geregeld in samenwerking met de AIVD plaats en hebben – voor wat betreft de FIOD-ECD – betrekking op bepaalde landen of strategische goederen (waaronder CBRN-wapens en hun overbrengingsmiddelen). Op basis van deze analyses kan er vanuit de toezichttaak thematisch en/of incidenteel onderzoek worden ingesteld naar (handel in) strategische goederen.

Daarnaast stelt de FIOD-ECD ook toezichtsonderzoeken in bij onderzoeksinstellingen met als doel bevordering/ bewustwording van preventieve maatregelen ten aanzien van het in voorraad hebben – en gebruiken van chemicaliën. Hierbij gaat bijzondere aandacht uit naar precursoren.

Voor de Douane geldt dat risicoanalyses worden verricht naar strategische goederen, chemische wapens en 'dual-use' goederen.

Tot slot wordt er door de ministeries die een systeemverantwoordelijkheid hebben ten aanzien van chemische, biologische, radiologische en/of nucleaire sectoren onderzoek verricht naar risico's. Voor een deel vinden deze activiteiten plaats als gevolg van de toenemende aandacht die proliferatie door niet-statelijke actoren krijgt. Onder de coördinerende verantwoordelijkheid van de NCTb laten verschillende ministeries onderzoek verrichten naar risico's in specifieke sectoren en de mate waarin daartegen beveiliging aanwezig is. Zo gaat het Rijksinstituut voor Volksgezondheid (RIVM) in opdracht van het Ministerie van VWS de kwetsbaarheid van ziekenhuizen en onderzoeksinstituten onderzoeken, heeft het Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement (COT) in opdracht van het Ministerie van OCW (onder andere) gekeken naar de risico's rondom verspreiding van CBRN-kennis in het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (als onderdeel van een bredere studie op het gebied van veiligheids- en crisismanagement) en is vanuit het Ministerie van VROM onderzoek gedaan naar de beveiliging van de kerncentrale in Borssele.

Beleidsontwikkeling

Op basis van verkregen inzichten wordt beleid ontwikkeld. Het non-proliferatieregime is leidend in het kader van de (nationale) beleidsontwikkeling. Dit regime bevat immers de afspraken en normen waaraan op nationaal niveau invulling moet worden gegeven. Uit het onderzoek blijkt dat – zoals eerder aangegeven – verschillende ministeries een rol spelen bij de internationale beleidsvorming. Het Ministerie van BZ is min of meer de centrale speler, terwijl ook het Ministerie van Defensie en in mindere mate de NCTb een belangrijke rol in de internationale beleidsvorming. De betrokkenheid van de andere ministeries concentreert zich rondom specifieke onderdelen van het regime.

Uit het onderzoek komt naar voren dat er in nationaal verband geen (interdepartementaal) beleid is dat alle aspecten van proliferatie omvat. De CBRN-voortgangsrapportage waarin de stand van zaken op het CBRN-dossier wordt beschreven kan wellicht als zodanig worden gezien, maar in deze rapportage wordt – zo blijkt ook uit het onderzoek – vooral aandacht aan de schakels preparatie en respons. De schakel proactie/preventie krijgen weliswaar aandacht, maar de nadruk ligt op aspecten van crisisbeheersing. De rapportage komt dan ook onder de coördinerende verantwoordelijkheid van het Ministerie van BZK tot stand.

Voor het beleid rondom het inperken en/of voorkomen van statelijke actoren geldt dat de Tweede Kamer – veelal onder primaire verantwoordelijkheid van het Ministerie van BZ – over specifieke onderwerpen wordt geïnformeerd.¹⁷ Departementaal gezien besteden de ministeries van BZ en Defensie in hun beleidsplanning aandacht aan de dreiging van proliferatie en voor het Ministerie van BZ geldt dat er ook doelstellingen op dit gebied zijn geformuleerd.¹⁸ Er is echter geen specifiek departementaal beleid dat hier nader invulling aan geeft, dit zit min of meer verweven in andere beleidscycli, zoals het landenbeleid van het Ministerie van BZ.

Voor proliferatie door niet-stataelijke actoren geldt dat het beleid hieromtrent veelal onderdeel is van de terrorismebestrijding, dit onder de coördinerende verantwoordelijkheid van de NCTb. Daarnaast wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over specifieke instrumenten ten behoeve van het tegengaan van proliferatie, die vooral zijn ontwikkeld als gevolg van de niet-stataelijke dreiging. In het onderzoek komt vooral het PSI naar voren als een dergelijk instrument.¹⁹ De Ministeries van BZ, Justitie, Defensie, V&W, VROM, Financiën (Douane) en de AIVD zijn vooral betrokken bij het PSI. Binnen de beleidscyclus van terrorismebestrijding zijn vijf projecten gedefinieerd, die bijdragen aan het inperken en/of voorkomen van proliferatie door niet-stataelijke actoren, te weten:^{20,21}

- CBRN-agentia: het (verder) verhogen van de weerstand tegen verwerving van relevante CBRN-agentia en CBRN-kennis in Nederland. Het project richt zich in eerste instantie op het verhogen van de weerstand bij publieke of private organisaties, die werken met materialen die op een lijst staan van meest waarschijnlijke inzet door terroristen
- CBRN-transport: verhoging van de weerstand van het transport of opslag van CBRN-agentia tegen diefstal en/of moedwillige verstoring
- CBRN-grensbewaking: Het voorkomen van illegale invoer en uitvoer van CBRN-agentia
- CBRN-intelligence: het verder verbeteren van de systematiek voor het opstellen van integrale dreigingsanalyse CBRN-terrorisme, op basis van kennis van alle relevante actoren (dus bijvoorbeeld inclusief informatie van Douane en Koninklijke Marechaussee)
- CBRN-voorzichting: de preparatie voor een adequate en aanslag specifieke publieksvoorzichting in geval van een CBRN-dreiging of een daadwerkelijke terroristische aanslag. Als mede het communiceren van een realistisch beeld over CBRN-aanslagen.

---

¹⁷ Zie bijvoorbeeld het regeringsstandpunt ten aanzien van het nucleaire programma van Iran, 22 november 2005.

¹⁸ Zie de Beleidsvisie 2006 van het Ministerie van Defensie en de Memorie van Toelichting bij de begroting 2006 van het Ministerie van BZ.

¹⁹ Zie de brief van 1 september 2003 die door de Minister van BZ, mede namens de ministers van Defensie, V&W en Justitie aan de Tweede Kamer is verstuurd.

²⁰ Zie ook de Voortgangsrapportage 2005 'Tegengaan terroristische aanslagen met CBRN-middelen'.

²¹ Hierbij geldt overigens dat deze projecten ook effect hebben in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie door stataelijke actoren. Het tegengaan van ongeoorloofde verwerving van CBRN-agentia is immers ook voor de 'stataelijke component' van belang.

Het ontbreken van expliciet beleid gericht op het inperken en/of voorkomen van proliferatie wil dus niet zeggen dat er geen beleidsvorming plaatsvindt. Uit het onderzoek blijkt dat er grofweg twee hoofdlijnen zijn te onderscheiden in de beleidsontwikkeling: 'exportcontrole-regimes/exportcontrolebeleid' en 'securitybeleid'.

Het Ministerie van BZ is voor de totstandkoming van de exportcontrole-regimes en het (door Nederland) nakomen ervan in veel gevallen de eerst verantwoordelijke (delegatieleider). Dit vanwege zijn verantwoordelijkheid voor het geïntegreerd buitenlands (veiligheids)beleid. Het Ministerie van EZ is verantwoordelijk voor de exportcontrole – en daarmee voor de uitvoering van de exportcontrole-regimes – en is primair verantwoordelijk voor het definiëren van welke goederen (in Nederlands verband) aan een exportcontrole worden onderworpen. In het Handboek Strategische Goederen staat beschreven welke (strategische) goederen onder exportcontrole-regimes vallen en onder welke voorwaarden eventuele export mag plaatsvinden.

Uit het onderzoek komt naar voren dat het securitybeleid in het kader van proliferatie in de afgelopen periode van een toenemend aantal ministeries aandacht heeft gekregen. Bij instituten en laboratoria die tot de verantwoordelijkheid van het Ministerie van LNV behoren, wordt gewerkt aan versterken securitybeleid tegen misbruik en illegale verwerving van biologische-agentia.

Het Ministerie van OCW heeft in het kader van het tegengaan van proliferatie van CBRN materialen en kennis het B&R dossier (biologisch, radiologisch) toebedeeld gekregen (CBRN-terrorisme). Dit dossier is gedelegeerd aan de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) omdat deze organisatie midden in het Nederlandse onderzoeksveld staat, belast is met de advisering aan de Nederlandse overheid met betrekking tot wetenschapsbeoefening en directe contacten heeft met beroeps- en relevante internationale organisaties.²²

Het Ministerie van VWS ontwikkelt ten behoeve van haar sectoren (ziekenhuizen, onderzoeksinstituten 'life science') eveneens securitybeleid.

Tussen de Ministeries van LNV, OCW en VWS vindt regelmatig afstemming plaats over het securitybeleid, onder meer in het kader van de 'taskforce security onderzoeksinstellingen'.

Het Ministerie van V&W heeft een rol op het gebied van transport en overslag. Aan deze rol wordt onder andere invulling gegeven door internationale standaarden te vertalen naar de Nederlandse situatie. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de International Ship and Port Facility Security Code (ISPS-code), die tot doel heeft de internationale handel en de voor binnenlands verkeer gebruikte schepen en bijbehorende havenfaciliteiten beter te beveiligen tegen het gevaar van opzettelijke ongeoorloofde acties. De ISPS-code richt zich hierbij primair op controle over de vervoersketen. Door middel van controle kan ook een bijdrage worden geleverd aan het inperken en/of voorkomen van proliferatie.

---

²² Internationaal kan de KNAW afstemmen met zusterorganisaties binnen het Inter Academy Panel (IAP), waarvan de KNAW lid is. Het IAP heeft onder voorzitterschap van de KNAW, een concept "Statement on Biosecurity" (gedragscode) geformuleerd. Tevens onderzoekt de KNAW de wenselijkheid van het invoeren van een code of conduct nationaal niveau. Het Ministerie van OCW coördineert, ondersteunt, bewaakt de voortgang, stemt de activiteiten van de KNAW af met NCTb en het Ministerie van BZ met oog op internationale aspecten.

Beleidsuitvoering

De beleidsuitvoering voelt net als de beleidsontwikkeling voor een aanzienlijk deel voort uit internationaal beleid. De internationale verplichtingen leiden er in de eerste plaats toe dat Nederland onderwerp is van verificatie/inspectie en declaraties. In geval van verificatie en inspectie is er sprake van internationale inspectieteams, die bijvoorbeeld kerncentrales in Nederland controleren. Declaraties hebben betrekking op de verplichting van Nederlandse bedrijven aan te geven welke hoeveelheden CBRN-agentia in Nederlands bezit zijn. Declaraties worden bij inspecties als uitgangspunt genomen, maar de inspecties hoeven zich hiertoe niet te beperken. Nederland is niet alleen zelf onderwerp van verificatie, inspectie en/of declaratie, maar levert hier zelf ook een bijdrage aan waar het gaat om andere landen. Medewerkers van het Ministerie van Defensie kunnen onderdeel zijn van een internationaal inspectieteam.

In de tweede plaats kan de beleidsuitvoering betrekking hebben op het inzetten van diplomatieke acties om proliferatie tegen te gaan en naleving van verdragen te bevorderen. Het uitoefenen van politieke druk – al dan niet gevolgd door interventies/sancties – krijgt vorm in bondgenootschappen en is dus louter een internationale aangelegenheid waaraan vooral door het Ministerie van BZ invulling wordt gegeven. Naast bijdragen op diplomatiek vlak levert Nederland ook een financiële bijdrage aan de initiatieven die gericht zijn op het 'opruimen' van de nucleaire en chemische erfenis van de voormalige Sovjet-Unie.

Naast de bovenstaande meer incidentele vormen van beleidsuitvoering, die in internationaal verband vorm krijgen, is er ook sprake van een meer continue uitvoeringspraktijk. In het kader van de exportcontroleregimes beoordeelt het Ministerie van EZ – met advies van het Ministerie van BZ – de handel- en/of uitvoervergunningen die door bedrijven worden aangevraagd. De operationele afhandeling wordt verzorgd door de Centrale Dienst In- en Uitvoer (CDIU) van het Ministerie van Financiën. De FIOD-ECD en de Douane zijn belast met toezicht en handhaving op het gebied van exportcontroleregimes. Hoewel beide diensten beleidsmatig onder het Ministerie van Financiën functioneren, vindt de inzet in het kader van exportcontroleregimes plaats onder aansturing van het Ministerie van EZ. De AIVD verschaft – naast de eigen informatievoorziening van de diensten – informatie/inlichtingen voor het operationele optreden op het gebied van toezicht en handhaving.

Naast de beleidsuitvoering in het kader van de exportcontroleregimes wordt met betrekking tot de beleidsuitvoering invulling gegeven aan het securitybeleid in diverse sectoren met het doel de kwetsbaarheid voor proliferatie te verminderen. De Ministeries van LNV, VWS en OCW richten zich primair op het monitoren van de implementatie van securitymaatregelen bij relevante organisaties in hun sector. Ten aanzien van het toetsen van de implementatie van ISPS in de scheepvaartsector heeft de Inspectie Verkeer en Waterstaat een belangrijke rol.

Tot slot kan worden opgemerkt dat de Koninklijke Marechaussee en de Kustwacht – beheersmatig opererend onder het Ministerie van Defensie – een (operationele) rol spelen in het kader van het PSI. Op basis van aangeven van het Ministerie van Justitie kunnen gerichte acties (interdicties) worden uitgevoerd. Hierbij kan worden gedacht aan het doorzoeken van schepen.

Beleidsvaluatie

Tot slot worden er in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie evaluaties uitgevoerd. Het gaat om de volgende vormen van evaluatie:

- in de eerste plaats is de AIVD bezig met het inrichten van een vijfjaarlijkse evaluatie naar haar functioneren, waarbij inlichtingen ten behoeve van contraproliferatie ook aandacht krijgen
- in de tweede plaats geven risicoanalyses ook inzicht in de effecten van het proactieve beleid. Het gaat hierbij om het beantwoorden van de vraag wat – gezien de ontwikkelingen die uit de risicoanalyses blijken – het effect van het beleid zou kunnen zijn. Dit zijn dus geen specifieke en gerichte evaluaties, maar meer exercities
- in de derde plaats wordt in het kader van de CBRN-voortgangsrapportage – die in 2005 onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van BZK en de NCTb totstand is gekomen – jaarlijks een korte opsomming gegeven van de stand van zaken rondom het non-proliferatieregime en de Nederlandse initiatieven in dit kader
- in de vierde plaats krijgen onderzoeksinstituten incidenteel opdracht van het Ministerie van BZ onderzoek uit te voeren naar de effectiviteit van onderdelen van het non-proliferatiebeleid
- in de vijfde plaats worden er binnen de EU vergelijkende studies gedaan op het gebied van exportcontroles, het gaat hierbij bijvoorbeeld om de vraag welke hoeveelheid CBRN-agentia Nederland onderschept in vergelijking met andere landen. Daarnaast wordt ook in nationaal verband evaluatieonderzoek gedaan naar het exportcontrolebeleid
- tot slot wordt onder de coördinerende verantwoordelijkheid van het Ministerie van BZ een bijdrage geleverd aan reviews van verdragen die in internationaal verband plaatsvinden.

3.3 Aanwezigheid van interdepartementaal beleid

Uit de voorgaande paragrafen is op te maken dat er op dit moment geen overkoepelend interdepartementaal beleid is – in de zin van een nota – dat alle relevante aspecten van de dreiging (statelijk en niet-staatelijk, maar ook chemisch, biologisch, radiologisch, nucleair), de ingezette beleidsinstrumenten (versterken non-proliferatieregime, security, exportcontrole) en een inkadering van de betrokkenheid van de verschillende actoren bevat.

Het bovenstaande neemt niet weg dat er op onderdelen wel sprake is van interdepartementaal beleid c.q. interdepartementale overlegstructuren. Het gaat hierbij in het bijzonder om:

- het interdepartementaal afstemmingsoverleg CBRN waaraan de Ministeries BZ, BZK (ook AIVD), Defensie, Justitie, LNV, V&W, VROM, VWS, AZ en de NCTb deelnemen. Dit overleg is zowel gericht op het tegengaan van proliferatie als op crisisbeheersing
- de stuurgroep CBRN-terrorisme waaraan – onder voorzitterschap van de NCTb – op het niveau van DG's en/of commandanten de Ministeries van BZ, Defensie, BZK, Justitie, V&W, Financiën, VROM en LNV deelnemen. Dit overleg is vooral gericht op het tegengaan van proliferatie door terroristen
- de interdepartementale afstemming rondom het Proliferation Security Initiative (PSI) en de Tweede Kamerbrief die in dit verband is opgesteld door de Ministeries van BZ, Defensie, Justitie en V&W, maar waarbij ook de Ministeries van VROM en Financiën (FIOD-ECD) en de AIVD betrokken zijn. Beleid en overleg zijn specifiek gericht op het PSI.

In het verlengde van het bovenstaande is het tot slot van belang op te merken dat er van regeringszijde een reactie wordt opgesteld op het eerder genoemde advies van de AIV. Deze reactie zal een beleidsmatig raamwerk kunnen bieden voor concrete activiteiten in internationaal verband, zoals het versterken van het non-proliferatieregime. Hierbij kan worden opgemerkt dat het advies van de AIV zich beperkt tot nucleaire proliferatie en dus zal de regeringsreactie ook niet het totale 'proliferatiedomein' beslaan.

5 Conclusies

In dit laatste hoofdstuk worden de conclusies weergegeven die op basis van voorgaande hoofdstukken en de werksessie met de Interdepartementale Werkgroep Nationale Veiligheid²⁸ kunnen worden getrokken.

Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd:

- In paragraaf 1 wordt het huidige proactieve beleid en de interdepartementale samenwerking kort besproken aan de hand van drie centrale 'beleidslijnen' die in het beleid aanwezig zijn
- In paragraaf 2 worden de 'kansen' en 'mogelijkheden' besproken om de proactieve kracht van het beleid te versterken. Deze kansen en mogelijkheden zijn afgeleid van de blinde vlekken, knelpunten en behoeften, die in het vorige hoofdstuk zijn besproken
- In paragraaf 3 wordt aangegeven aan welke kansen en mogelijkheden prioriteit moet worden gegeven. De prioritering is totstandgekomen op basis van een werksessie met de Interdepartementale Werkgroep Nationale Veiligheid (IWNV).

5.1 *Beleid en interdepartementale samenwerking*

Het beleid en de interdepartementale samenwerking gericht op het inperken en/of voorkomen van proliferatie concentreren zich in essentie op drie beleidslijnen:

- versterken van het internationale non-proliferatieregime
- exportcontrolebeleid
- securitybeleid.

Voor het invullen van deze beleidslijnen is de beschikbaarheid van informatie/inlichtingen een noodzakelijke randvoorwaarde. Dit maakt dat de inlichtingendiensten een belangrijke rol spelen in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie.

Versterken van het internationale non-proliferatieregime

Het beleid gericht op het tegengaan van proliferatie krijgt voor een substantieel deel vorm in internationaal verband. Vanaf de jaren '70 is er met – met de komst van het Non-Proliferatie Verdrag (NPV) – geleidelijk een internationaal non-proliferatieregime totstandgekomen dat zich richt op het tegengaan van verspreiding van chemische -, biologische -, radiologische - en nucleaire agentia en technologie, anders dan voor civiel gebruik. Het regime bestaat uit een stelsel van verdragen, afspraken, gedragspraktijken, organisaties en normen. Het regime heeft echter *geen universeel karakter*, aangezien niet alle landen deelnemen aan de verschillende verdragen (waaronder exportcontroleregimes) en niet alle deelnemende landen de verdragen hebben doorvertaald in nationale wetgeving.

---

²⁸ 20 maart 2006

Daarnaast wordt – ook in dit onderzoek – geconstateerd dat het regime de laatste jaren wankel is geworden. Er lijkt zich namelijk een enigszins paradoxale ontwikkeling voor te doen: enerzijds wordt proliferatie (zowel statelijk als niet-staatelijk) gezien als één van de grootste bedreigingen voor de internationale en Europese veiligheid – dit blijkt uit tal van documenten van de VN en EU – terwijl anderzijds de internationale consensus over het non-proliferatieregime afneemt. De mislukte toetsingsconferentie van het NPV, de hoeksteen van het regime, in mei 2005 illustreert deze afnemende consensus.

De eerste beleidslijn van het Nederlandse proactieve beleid is gericht op het actief versterken van het non-proliferatieregime. Het Ministerie van BZ speelt hierin – vanuit zijn verantwoordelijkheid voor het geïntegreerd buitenlands beleid – een coördinerende rol. Het Ministerie van Defensie is in deze rol een voornamelijk samenwerkingspartner. De vakdepartementen vervullen een rol in het kader van specifieke verdragen. Dit vanwege hun kennis van CBRN-stoffen (agentia) of van specifieke instrumenten (zoals exportcontrole, Ministerie van EZ). De NCTb speelt een belangrijke rol waar het gaat om het tegengaan van proliferatie door niet-staatelijke actoren.

Exportcontrolebeleid

Een belangrijke tweede beleidslijn in het proactieve beleid heeft betrekking op de exportcontroleregimes. Een groot deel van de voor CBRN-wapens noodzakelijke stoffen, materialen en/of technologieën zijn vooral in geïndustrialiseerde landen beschikbaar. Door exportcontroleregimes trachten de hieraan deelnemende landen te voorkomen dat stoffen, materialen en/of technologieën uit hun land worden geëxporteerd. Een centraal probleem hierbij is dat veel van de noodzakelijke onderdelen voor CBRN-wapens ook een civiele toepassing kennen. De exportcontroleregimes vloeien voort uit internationale afspraken op dit gebied, maar dienen nationaal te worden verankerd in het exportcontrolebeleid. Het Ministerie van EZ is verantwoordelijk voor het exportcontrolebeleid, terwijl het Ministerie van BZ in het kader van veel controleregimes delegatieleider is en dus als eerst verantwoordelijke kan worden aangemerkt. Het Ministerie van Financiën heeft ook een belangrijke rol, aangezien de Douane en (in mindere mate) de FIOD-ECD in het kader van de uitvoering van exportcontroles een centrale rol spelen. Tot slot is met name de AIVD betrokken waar het inlichtingenvergaring op dit gebied betreft.

Securitybeleid

De derde beleidslijn in het proactieve beleid is het securitybeleid. Het securitybeleid is gericht op het voorkomen dat CBRN-agentia en kennis in 'handen' komen van kwaadwillenden en is daarmee het sterkst gericht op het tegengaan van proliferatie binnen de Nederlandse grenzen. Aangezien agentia en kennis zich in specifieke sectoren bevinden – hierbij kan worden gedacht aan onderzoeksinstituten en laboratoria op biologisch, chemisch en nucleair gebied – spelen de Ministeries van LNV, VROM, VWS en OCW in het securitybeleid een belangrijke rol. Onder regie van de NCTb is een aantal projecten gestart, dat onder andere tot doel heeft het weerstandsvermogen tegen illegale verwerving te verhogen. De betrokken ministeries stimuleren 'hun' sectoren hiertoe maatregelen te nemen. Zo werkt de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) in opdracht van het Ministerie van OCW aan het ontwikkelen van een gedragscode voor wetenschappers.

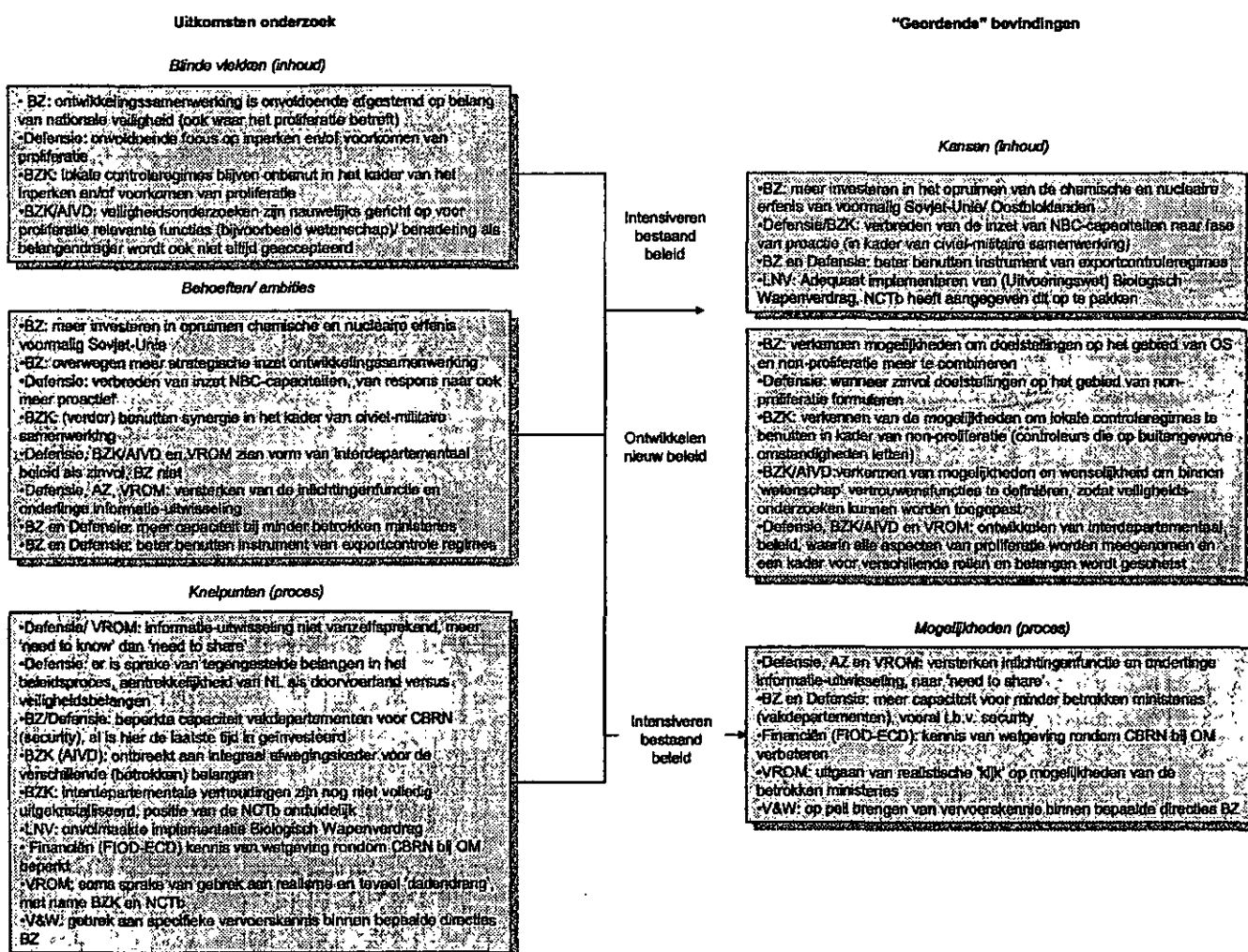
5.2 Kansen en mogelijkheden

Op basis van het huidige proactieve beleid – waarvan de kern in de vorige paragraaf is behandeld – is in het onderzoek gekeken naar:

- blinde vlekken in de inhoud van het beleid
- knelpunten in het interdepartementale beleidsproces
- behoeften, zowel inhoudelijk als procesmatig.

In de figuur 2 staan de blinde vlekken, knelpunten en behoeften weergegeven. Deze zijn vertaald naar 'kansen' (inhoud) en 'mogelijkheden' (proces), waarbij een onderscheid is gemaakt tussen het intensiveren van het bestaande beleid en het ontwikkelen van nieuw beleid.

Figuur 2: Van blinde vlekken, knelpunten en behoeften naar kansen en mogelijkheden

Een nadere analyse van de genoemde kansen en mogelijkheden laat zien dat deze te plaatsen zijn binnen de genoemde strategieën. De kansen en mogelijkheden hebben vooral betrekking op het securitybeleid, de exportcontroleregimes en de voor het beleid en uitvoering noodzakelijke randvoorwaarde van informatie en inlichtingen.

De kansen en mogelijkheden die zijn gerelateerd aan informatie en inlichtingen zijn vooral *middelengerelateerd*. Dit betekent dat er invulling aan kan worden gegeven op het moment dat middelen beschikbaar zouden zijn. Ook op het gebied van securitybeleid is er een aantal kansen en mogelijkheden dat *middelengerelateerd* is. Hierbij kan worden gedacht aan het 'capaciteitsvraagstuk' bij de vakdepartementen, maar ook het verbeteren van de kennis van het OM op het gebied van CBRN kan als middelengerelateerd worden beschouwd (deze is ook relevant in het kader van de exportcontroles).

Op het gebied van securitybeleid en exportcontroleregimes – maar ook in overkoepelende zin (interdepartementaal beleid) – is echter ook een aantal kansen en mogelijkheden aanwezig, dat een meer *fundamenteel* karakter heeft. Het gaat hierbij om de volgende kansen en/of mogelijkheden:

- *het beter benutten exportcontrole*. Er lijkt spanning te bestaan tussen de insteek van het Ministerie van EZ – die ook gericht is op het behartigen van de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven – en de insteek van het Ministerie van BZ – die zich vooral richt op het nakomen van internationale verplichtingen op het gebied van exportcontrole-regimes. In het onderzoek is door het Ministerie van EZ expliciet aangegeven – zo blijkt ook uit de takenanalyse in het kader van het PAO – dat het uitvoeren van de controleregimes vooral een veiligheidskwestie is en deze taak dus ook qua beleidsverantwoordelijk geconcentreerd zou moeten worden bij een ministerie waarvan de missie beter aansluit bij het veiligheidsbeleid
- *het verbreden veiligheidsonderzoeken*. De wetenschap is een voor proliferatie relatief gevoelige sector (kennis en materialen), maar wordt niet blootgesteld aan veiligheidsonderzoeken door de AIVD. Wetenschappelijke instellingen beschouwen zich niet altijd als belangdrager en accepteren een dergelijke benadering ook niet per definitie (vrije wetenschapsbeoefening). Dit betekent dat – mocht het überhaupt qua capaciteit, e.a. mogelijk zijn om ook veiligheidsonderzoeken 'in' de wetenschap uit te voeren – de vraag aan de orde is welk 'belang' voorrang krijgt
- *het ontwikkelen interdepartementaal beleid*. Over de noodzakelijkheid en wenselijkheid van interdepartementaal is een aantal ministeries het eens. Het realiseren hiervan is echter lastig, vooral wanneer interdepartementaal beleid ook een kader moet bieden waarbinnen met de verschillende belangen kan worden omgegaan, zoals het belang van humanitaire uitgangspunten in het buitenlands beleid (meer integratie doelstellingen OS en non-proliferatie), het belang van vrije wetenschapsbeoefening, economische belangen en het belang van nationale veiligheid.

5.3 Prioritering van kansen en mogelijkheden

Op basis van het onderzoek kan een aantal zaken worden geconstateerd:

- niet iedereen heeft genoeg besef van de urgentie van de dreiging, de risico's van proliferatie worden geregeld onderschat
- in internationaal verband is de rolverdeling helder een eenduidig (Ministerie van BZ als coördinator), maar in nationaal verband is de rolverdeling gefragmenteerd (zie ook het vorige hoofdstuk)
- naast het diffuse beeld van de verschillende rollen, is er ook sprake van uiteenlopende percepties, er zijn ministeries die vinden dat zij een marginale rol vervullen, terwijl dit door andere ministeries niet zo wordt ervaren.

Op basis van de bovenstaande constatering kan worden aangegeven welke kansen en mogelijkheden prioriteit moeten krijgen. Dit betekent dat het van belang is:

- de betrokken ministeries (nog meer) bewust te maken van de risico's van proliferatie (statelijk en niet statelijk, chemisch, biologisch, radiologisch en nucleair)
- de betrokken ministeries inzicht te geven in de verschillende rollen die de betrokken ministeries invullen, deze scherp te definiëren en wanneer nodig aan te passen
- de betrokken ministeries een kader of handvat te bieden waarbinnen de eigen rolinvulling vorm kan krijgen en zo optimaal mogelijk kan worden ingevuld
- de verschillende belangen die een rol spelen (economisch, wetenschap, veiligheid) met elkaar te confronteren (waar kan het knellen en hoe wordt daarmee omgegaan).

Uit het onderzoek is af te leiden dat een deel van de ministeries (Defensie, BZK/AIVD, VROM, EZ) – gezien het voorgaande – van mening is dat het ontwikkelen van interdepartementaal beleid op het gebied van CBRN absolute prioriteit moet krijgen. Het projectteam merkt hierbij nogmaals op (zie het vorige hoofdstuk) dat de activiteiten die thans onder regie van de NCTb worden verricht weliswaar een interdepartementaal karakter hebben, maar niet in de reikwijdte hebben waaraan de genoemde ministeries behoefte hebben. Het statelijke aspect van proliferatie wordt hierbij immers niet meegenomen, noch wordt iets gedaan met het knelpunt rondom het exportcontrolebeleid. Interdepartementaal beleid zal ook deze aspecten van de proliferatie-problematiek moeten 'afdekken'.

Ten aanzien van de prioritering van de 'overige' kansen en mogelijkheden kan worden geconstateerd dat deze in zekere zin ondergeschikt zijn aan het ontwikkelen van interdepartementaal beleid, omdat ze hier onderdeel van kunnen zijn. Dit betekent dat bij het ontwikkelen van interdepartementaal beleid rekening moet worden gehouden met de uitkomsten van onderhavig onderzoek.

Bijlagen

08082007

Bijlage 1: betrokken ministeries

De ministeries die in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie zijn betrokken, staan in tabel 1 weergegeven. Hierbij geldt dat de mate c.q. vorm van betrokkenheid kan verschillen:

- Een *zelfevaluatie* betekent dat er een volledige vragenlijst bij het betreffende ministerie is afgenomen waarin zowel is ingegaan op het beleid als op het beleidsproces.
- Een *collegiale toets 1* wil zeggen dat een ministerie dat een zelfevaluatie heeft uitgevoerd de kans krijgt om op basis van de conceptrapportage te reageren op wat andere ministeries hebben aangegeven in het kader van het beleid en beleidsproces.
- Een *collegiale toets 2* wil zeggen dat de ministeries die geen zelfevaluatie hebben uitgevoerd de kans krijgt te reageren op de onderdelen die betrekking hebben op de omschreven rol in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie. Daarnaast hebben deze ministeries de kans gekregen aanvullende informatie te geven over hun ervaringen en ambities op dit gebied.

Tabel 1. Aard van betrokkenheid ministeries

Ministerie	Vorm van betrokkenheid
BZ	Zelfevaluatie, Collegiale toets 1
Defensie	Zelfevaluatie, Collegiale toets 1
BZK	Zelfevaluatie, Collegiale toets 1
EZ	Collegiale toets 2, Collegiale toets 1
AZ	Collegiale toets 2
Financiën	Collegiale toets 2
OCW	Collegiale toets 2
VROM	Collegiale toets 2
LNV	Collegiale toets 2
Justitie	Collegiale toets 1
V&W	Collegiale toets 2
OCW	Collegiale toets 2
NCTb ²⁹	Collegiale toets 1

²⁹ De NCTb is vanzelfsprekend geen ministerie, doch in het onderzoek wel benaderd als een aparte entiteit.

Bijlage 2: overzicht van activiteiten ministeries

In de onderstaande tabellen wordt op hoofdlijnen aangegeven welke beleidsactiviteiten de betrokken ministeries uitvoeren in het kader van het inperken en/of voorkomen van proliferatie.

Tabel 2. Beleidsactiviteiten van het Ministerie van BZ die bijdragen aan het inperken en/of voorkomen van proliferatie

Beleidsactiviteiten	Beschrijving van de inhoud
Onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> • Instellingen als TNO voeren mede in opdracht van het Ministerie van BZ wetenschappelijk onderzoek uit naar bijvoorbeeld chemische verbanden die relevant zijn in het kader van het Chemisch Wapenverdrag. • Instellingen als Clingendael, de Adviescommissie Internationale Vraagstukken (AIV) en het Stockholm Institute for Peace (SIP) verrichten mede in opdracht van het Ministerie van BZ onderzoeken naar politiek/bestuurlijke ontwikkelingen rondom proliferatie en de beleidsopties die in dit kader denkbaar zijn.
Risicoanalyses	<ul style="list-style-type: none"> • Het Ministerie van BZ is taaksteller/ behoeftesteller van de MIVD (Defensie) en AIVD (BZK). In de taak- c.q. behoeftestelling is een specifiek onderdeel opgenomen over non-proliferatie.
Beleidsontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> • Bijdrage aan internationale regelgeving, normstelling en verdragen op het gebied van nucleaire veiligheid (o.a. fysieke beveiliging van installaties). • Inspelen op internationale ontwikkelingen op het gebied van non-proliferatie. • Stimuleren van (proactieve) initiatieven die via de EU in het kader van bestaande verdragen kunnen worden ondernomen. • Stimuleren van ontwikkeling van nieuwe verdragen en bijvoorbeeld aanpak niet-staatelijke actoren.
Beleidsuitvoering	<ul style="list-style-type: none"> • Financiële steun aan landen van voormalig Sovjet-Unie ten behoeve van het opruimen van de nucleaire erfenis van de Sovjet-Unie. • Inzetten diplomatieke acties ten behoeve van non-proliferatie c.q. naleving van verdragen. • (Gezamenlijk) plegen van interventies in c.q. door internationale organisaties/ bondgenootschappen.
Beleidsevaluatie	<ul style="list-style-type: none"> • Voortdurende terugkoppeling via risicoanalyses (wat zou, gezien de ontwikkelingen, het effect van beleid kunnen zijn?). • Evaluaties door instellingen die voor het Ministerie van BZ onderzoek verrichten in het kader van non-proliferatie. • Review van internationale verdragen (vindt plaats in internationaal verband). • Rapportages op basis van internationale verplichtingen aan IAEA en Euratom.

Tabel 3. Beleidsactiviteiten het Ministerie van Defensie die bijdragen aan het inperken en/of voorkomen van catastrofaal terrorisme

Beleidsactiviteiten	Beschrijving van de inhoud
Onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> • Er worden technische analyses verricht (dan wel uitbesteed) naar ontwikkelingen in CBRN-wapens. • Er wordt onderzoek verricht (dan wel uitbesteed) naar verwachte ontwikkelingen en trends op het gebied van CBRN. • Er wordt onderzoek verricht (dan wel uitbesteed) naar achtergronden proliferatoren en proliferatienetwerken. • Programma passieve verdediging CBRN waarbinnen onder andere TNO onderzoek verricht naar de mogelijkheden om CBRN-wapens op afstand te detecteren.
Risicoanalyses	<ul style="list-style-type: none"> • De MIVD informeert en adviseert behoeftezoekers van diverse ministeries op basis van risicoanalyses. • De MIVD genereert voorspellend vermogen waar het de verspreiding van CBRN-wapens betreft.
Beleidsontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van beleid op het gebied van non-proliferaie. Inclusief indien nodig ontwikkeling/amending bestaande juridische instrumenten.
Beleidsuitvoering	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering van acties (bv. onderscheppingen op zee) in het kader van het PSI (Proliferation Security Initiative). • Implementatie multilaterale verdragen, inclusief declaratie (opgave van eigen CBRN-materiaal) en inspecties. • Trainen en opleiden buitenlandse eenheden, mede gericht op detectie CBRN-wapens (gebeurt op dit moment nog niet structureel, maar is in ontwikkeling). • Verificatie van CBRN-wapens in diverse landen (ingebed in internationaal verband).
Beleidsevaluatie	<ul style="list-style-type: none"> • Militaire inzet wordt altijd geëvalueerd (met BZ), dus ook in het kader van het tegengaan van verspreiding van CBRN-wapens.

Tabel 4. Beleidsactiviteiten van het Ministerie van BZK (AIVD) die bijdragen aan het inperken en/of voorkomen van proliferatie

Beleids terreinen/ taakvelden	Beleidsactiviteiten	Beschrijving van de inhoud
<ul style="list-style-type: none"> • Internationaal beleid • Bescherming democratische rechtsorde • Bescherming staatsveiligheid • Beveiligingsbevordering • Inlichtingenvergaring buitenland • Veiligheidsonderzoeken 	Onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> • De AIVD verricht operationeel en fenomeenonderzoek naar proliferatie door statelijke en niet-statale actoren, zowel in binnen- als buitenland
	Risicoanalyses	<ul style="list-style-type: none"> • De AIVD levert informatie en kennis die belangendragers (overheden en vitale sectoren)³⁰ en samenwerkingspartners in staat stellen maatregelen te nemen. Hiertoe weegt de AIVD belangen, dreigingen en weerstandsvermogen op basis van analyses en onderzoekt de AIVD mogelijke (aan proliferatie gerelateerde) dreigingen en risico's met betrekking tot de Nationale Veiligheid (bv. proliferatienetwerken). • Ook voert de AIVD veiligheidsonderzoeken uit gericht op kandidaten voor vertrouwensfuncties (functies waarin kwaadwillenden in voorkomende gevallen toegang kunnen krijgen tot middelen/ informatie t.b.v. proliferatie).
	Beleidsontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> • De AIVD ontwikkelt adviezen ten behoeve van belangendragers, zodat zij in staat zijn maatregelen te nemen om proliferatie tegen te gaan.³¹
	Beleids evaluatie	<ul style="list-style-type: none"> • De AIVD is een vijfjaarlijkse evaluatie van haar functioneren/taakinvulling aan het opzetten, waarbij proliferatie aandacht krijgt.

³⁰ Informatie over proliferatie door niet-statale actoren wordt vooral 'geleverd' aan de NCTb, terwijl op statelijk gebied de Ministeries van BZ, EZ en Defensie de voornaamste afnemers zijn. De MIVD richt zich in dit kader vooral op 'weaponisation' (implosietechnieken, en dergelijke).

³¹ Zie brochure 'Proliferatie van massavernietigingswapens; risico's voor bedrijven en wetenschappelijke instellingen', juli 2003

Tabel 5. Beleidsactiviteiten van het Ministerie LNV die bijdragen aan het inperken en/of voorkomen van catastrofaal terrorisme

Beleidsactiviteiten	Beschrijving van de inhoud
Onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> Onderzoek wordt verricht voor de beleidsprioritering binnen de risico's misbruik Biologische agentia in de voedselketen.
Risicoanalyses	<ul style="list-style-type: none"> De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) verricht risicoanalyses naar verontreinigingen met biologische agentia (responsief)
Beleidsontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> LNV dringt bij Justitie/NCTb aan op wetswijziging Uitvoeringswet Biologisch Wapenverdrag, omdat de toezichtsrol niet adequaat verankerd ligt
Beleidsuitvoering	<ul style="list-style-type: none"> Bij instituten en laboratoria die tot verantwoordelijkheid van LNV behoren, wordt gewerkt aan versterken securitybeleid tegen misbruik, illegale verwerving B-agentia. Toezicht Uitvoeringswet BW is niet adequaat geïmplementeerd
Beleidsevaluatie	<ul style="list-style-type: none"> Er zijn op dit vlak geen beleidsevaluaties voornamen

Tabel 6. Beleidsactiviteiten van het Ministerie van VROM die bijdragen aan het inperken en/of voorkomen van proliferatie

Beleidsactiviteiten	Beschrijving van de inhoud
Onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> RIVM, COT, IAEA: naar de nucleaire industrie en het slagen van terroristische acties hierop. Naar aanleiding hiervan wordt er dan gekeken of de beveiliging verbeterd dient te worden (ook in pro-actieve zin). Intensivering hiervan sinds 2001. Denk aan Onderzoek Security Kerncentrale Borssele Chemische industrie is de verantwoordelijkheid van de bedrijven zelf Algemeen genomen: VROM licht systematisch de verschillende kerncentrales door op het risico van een aanslag en de gevolgen ervan
Risicoanalyses	<ul style="list-style-type: none"> Lopen via de werkgroep CBRN-terrorisme
Beleidsontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> Nucleaire wetgeving o.g.v. internationale verdragen en convenanten (IAEA) VROM volgt dit en ratificeert (VROM volgt de geratificeerde verdragen op en implementeert deze) Op het gebied van Chemie wordt wet- en regelgeving overwogen (er wordt ook gewerkt aan een convenant)
Beleidsuitvoering	<ul style="list-style-type: none"> Opzet van een Nationaal Adviescentrum Vitaal (= uitvoeringsinstituut)
Beleidsevaluatie	<ul style="list-style-type: none"> Oefenen in het kader van alertering, nu vooral nog op nucleaire gebied, chemisch komt eraan

Tabel 7. Beleidsactiviteiten Financiën (FIOD-ECD/ Douane) die bijdragen aan het inperken en/of voorkomen van proliferatie

Beleidsactiviteiten	Beschrijving van de inhoud
Onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> • FIOD-ECD is de opsporingsdienst van de Belastingdienst. Voor wat betreft de handhaving wordt de FIOD-ECD beleidsmatig aangestuurd door Ministerie van Financiën. FIOD-ECD verricht echter ook handhavende taken voor andere vakdepartementen. De opdrachtgever voor taakgebied strategische goederen is Min. EZ. FIOD-ECD is verantwoordelijk voor het instellen van toezicht en opsporingsonderzoeken op CBRN-terrein, indien sprake is van uit- en doorvoer.
Risicoanalyses	<ul style="list-style-type: none"> • FIOD-ECD, al dan niet in samenwerking met andere diensten (bijv. douane, AIVD) worden risicoanalyses gemaakt van landen of goederen om vervolgens vanuit de toezichttaak, soms thematisch, soms incidenteel, onderzoeken in te stellen. • Douane: risicoanalyses op het gebied van strategisch goederen, chemische wapens, dual use-goed, wapens en munitie, e.o.a. in verband met de conventies/afspraken op dit gebied.
Beleidsuitvoering	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van bovenstaande analyses en bestaande verdragen voeren FIOD-ECD en Douane taken uit.

Tabel 8. Beleidsactiviteiten V&W die bijdragen aan het Inperken en/of voorkomen van proliferatie

Beleidsactiviteiten	Beschrijving van de inhoud
Onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> In april wordt een grote PSI-oefening georganiseerd dat deels kan worden gezien als een 'onderzoek' om tot verbetering in beleid en aanpak te komen
Risicoanalyses	<ul style="list-style-type: none"> Op basis van internationaal onderzoek en analyses komt informatie boven tafel (bijvoorbeeld over nieuwe gevaarlijke stoffen of niet eerder ontdekte risico's). Dit vormt een belangrijke basis voor beleid
Beleidsontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> Bijdragen aan gezamenlijk beleid om verspreiding van CBRN-wapens tegen te gaan middels het Proliferation Security Initiative Bijdragen aan interdepartementaal beleid in het kader van het project CBRN-Terrorisme
Beleidsuitvoering	<ul style="list-style-type: none"> In het kader van het project CBRN-Terrorisme uitvoeren van het deelproject 'Transport en Opslag' Uitvoeren en toetsen van wetgeving op o.a. het terrein van gevaarlijke stoffen. N.B. Geen handhaving